

Јелена Ђ. Марићевић*
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду
821.163.41.09 Маринковић Б
821.163.41.09 Павић М.

Научна критика
Примљен: 29.08.2014.
Прихваћен: 30.09.2014.

ПАЛИМПСЕСТНИ ПОРТРЕТ ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА: БОРИВОЈЕ МАРИНКОВИЋ – МИЛОРАД ПАВИЋ

Доситеј Обрадовић био је велика, заједничка тема значајних књижевних прегалаца – Боривоја Маринковића и Милорада Павића, који су заједно студирали, били блиски пријатељи и проучавали старије епохе српске књижевности. Очигледно је да су имали другачији приступ књижевној грађи, да су их наизглед интересовали различити аспекти истих опуса. Њихови иако разнородни приступи делу Доситеја Обрадовића, ипак су леп пример грађења једног његовог специфичног књижевноисторијског портрета – *палимпсестној*, кога је могуће сагледати како са одређене временске дистанце, тако и компаративним читањем истраживачког опуса обојице научника. Овај *портрет* уједно је сведочанство једног *доситејевског пријатељства*, и научног преплета генерацијских *браћственика*.

Кључне речи: палимпсестни портрет, пријатељство, Доситеј Обрадовић, Боривоје Маринковић, Милорад Павић

У октобарском броју *Летописа Матице српске* за 2013. годину објављена су писма Милорада Павића (1929–2009), посвећена Боривоју Маринковићу (1930–2012), под насловом „Химна пријатељству или необична прећуткивања: Писма Милорада Павића Боривоју Маринковићу“, која је приредио

* mitojelija@gmail.com

и прокоментарисао Миливој Ненин (Ненин 2013: 530–545). Не само да сазнајемо како је једна од првих Павићевих песама „Дубровачки фрагмент“, први пут објављена у мајском броју *Летописа Матице српске* за 2010. годину заслугом Боривоја Маринковића („Пријатељу Бори да не заборави Цилета“), већ је најпосле Миливој Ненин (Ненин 2013: 545) поменуо Доситеја Обрадовића као „велику и лепу тему и Милорада Павића и Боривоја Маринковића“. И не само да је тема пријатељства важна просветитељска константа, да је за ову преписку важан „доситејевски култ пријатељства који тих година одређује и обликује њихове животе“ (Ненин 2013: 543), већ се и научна прегнућа и делања двојице стручњака за старије епохе српске књижевности необично, *пријатељски* преплићу и кореспондирају уобличавајући тако самосвојан, *иалимјесјни* Доситејев портрет.

Младост и почети књижевног и архивског прегалаштва Боривоја Маринковића и Милорада Павића везани су управо за Доситејево име; мада, не треба пренебрегнути – касније и за бригу о будућим нараштајима којима се Доситејево дело оставља у *аманет*: незанемарљив је стога Маринковићев гест штампања рада „Приступ Доситеју Обрадовићу“ у септембарском броју омладинског часописа *Венац* из Горњег Милановца (уп. Маринковић 1989: 2–5), који се потом нашао у виду предговора књиге *Трајом Доситеја* (2008: 9–17), као и прва реченица Павићеве студије „Доситеј и светска књижевност“ (1961: 523): „Пре педесет година Јован Скерлић је рекао да је дело Доситеја Обрадовића сачувало вечиту младост истине“. У овом контексту ваља поменути да су – како Павић, тако и Маринковић, у периоду шездесетих и седамдесетих година 20. столећа били приређивачи Доситејеве аутобиографије *Живот и прикљученија* (1783) за популарна и издања намењена младима – лектире. Маринковићев „Приступ Доситеју Обрадовићу“, штампан је уз та издања, почев од 1969. године. Павићева студија „Живот и прикљученија или роман у писмима“ са хронологијом Доситејевог живота штампана је у лектирама (1968–1973), а од 1973. године уз додатак под насловом „Између збиље и књижевности: Доситеј у Бечу 1774. године“.

Управо је године 1973. Павић (1973: 15) у *Полиџици* објавио чланак „Нови подаци о Доситеју. Непознати документи и списи о нашој старијој књижевности у архивима СССР-а, Париза, Беча и других центара“ у ком указује на „обиман свежањ аката који се односе на Доситејев први боравак у Бечу (1771–1776)“. Иако сведен, овај чланак је значајан и за белетристички рад Милорада Павића. У складу са тим може се поменути Јован или Јоан Ужевић који је 1643. године за потребе наставе на Сорбони саставио *Грамаџику словенској језика*. Јован Ужевић нашао се као лик приче „Аеродром у Конављу“, која је штампана у књизи *Гвоздена завеса* (1973). Следећа књига прича коју је Павић објавио – *Коњи светиоја Марка* (1976), баштини значајну приповетку „Анђео с наочарима“ у којој је главни јунак управо Доситеј у Бечу. С друге стране, Боривоје Маринковић (1961: 171–176) објавио је рад истог наслова „Нови подаци о Доситеју Обрадовићу“, али се у њему испитује до тада непознато писмо Григорија Обрадовића од 30. априла 1800. године. Интересантије је, међутим, Маринковићево трагање за идентитетима два Доситејева бечка познаника: Антимосом Газисем и Петром Витковићем (Маринковић 1962: 19–21), будући да се Антимос Газис управо под овим разоткривеним идентитетом нашао као један од ликова Павићеве приче.¹

¹ Витковићи, пак, били су уметничка инспирација Милорада Павића коју је уобличио романом *Унутрашња страна ветра: роман о Хери и Леандру* (1991). Антимос Газис, један од покретача националног буђења нове Грчке и оснивача првог грчког књижевног часописа *Hologios Hermes* (1811), по речима Боривоја Маринковића (2008: 81), загонетна је личност, која дакако да побуђује радозналост. Није искључено да је ту радозналост осетио и Павић, те је и приповедачки саткао најзагонетнији период Доситејевог живота. Као књижевни историчар, потцртао је како се „за Доситеја доиста може рећи да је био један од оних писаца који су у српској књижевности најефикасније умели да ћуте. То заслужује пажњу као стилски поступак који није неважан у оквирима Доситејеве предромантичарске поетике“ (Павић 1976: 258), што је утолико значајно уколико се има у виду да се „у Маринковићевој научној апаратури не спомиње формација ‘предромантизам’“ (Ивановић 2013: 14). Као писац, Милорад Павић изрекао је слично у причи „Анђео с наочарима“: „Ви имате дар ћутања, божији дар! Никога нисам чуо да тако моћно уме да прећути као ви. И сваке вечери слушам вас како настављате то ћутање

Како се, дакле, запажа Павић је нека Маринковићева релевантна открића инкорпорирао у свој белетристички опус, поред тога што је у оквиру своје капиталне синтезе *Рађање нове српске књижевности* (1983) у библиографији значајних студија и чланака неретко указивао на Маринковићеве научне доприносе. У једној, међутим, ситници чини се да је превидео једно од открића свог *братственика*.² Ради се, наиме, о Маринковићевом мање познатом, првом објављеном раду о Доситеју Обрадовићу, под насловом „Најстарији Доситејев портрет“, штампаном у сарајевском *Живошу* (Маринковић 1956: 756–759), где је подробним путем дошао до тога да је Доситејев најстарији портрет „рад неког пољског сликара из 1791. године“, а не портрет Арсе Теодоровића из 1794. године, како се уврежено сматрало. Арса Теодоровић је по узору на тај портрет израдио свој, три године касније. Када је Милорад Павић (1976: 201), пак, узгредно поменуо портрет из 1794. године није се освртао на Маринковићев чланак. Можда и зато што је те 1956. године био у војсци, па га је због тога превидео.³

као причу између редова божанствених слова ваших“ (Павић 2000: 32). Можда је и „Анђео с наочарима“, Павићево доситејевско *ћушање*, прича између редова, посвећена пријатељству и пољуљаном пријатељству са Боривојем Маринковићем. „‘Стари лисац’ знао је да ћути“, рекао је за Павића Миливој Ненин (2013: 545), мислећи и на своју књигу *Стари лисац: њресећања и њрешћамћавана: њриче њ/о Павићу* (2006) и на преписку „Химна пријатељству или необична прећуткивања“. Али, додали бисмо – умео је речито (уметнички) да ћути.

² „Братственик“ би била алузија на Маринковићеву књигу *Забрављени братственици њо њеру: есеји о забрављеним њисцима XVIII столећа* (2008), међутим, и за Павића (2005: 159–171) ова је реч имала посебну важност у контексту његове књижевне примене светогорске поделе монаха на идиоритмике (самце) и кенобите (општежитеље, братственике).

³ Према Павићевој биографији Радована Поповића (2002: 26), година 1956. није обележена догађајима из пишчевог живота; уместо тога, испод једне од Павићевих фотографија стоји белешка: „Војник у Сарајеву (лето 1956)“. Маринковић је управо у сарајевском часопису *Живош*, године 1956. објавио први чланак о Доситеју, тако да може бити необично да Павић за то није знао или да напросто није могао да дође до публикације; мада, ништа није неискључиво.

У чланку о најстаријем портрету помиње се, међутим, и Павићев теча – Ђорђе Живановић, угледни полониста, на кога је Маринковић (1956: 759) скренуо пажњу, будући да је у студији „Доситеј Обрадовић према Пољацима“ прећутао постојање овог портрета, мада није искључио да је то можда учинио због могућности да поменути сликар није Пољак. Ђорђе Живановић није личност која се тек тако појавила у раду Боривоја Маринковића. Приређујући Павићева писма упућена војнику Боривоју Маринковићу, Миливој Ненин (Ненин 2013: 543) указао је на професора Живановића, као на значајну личност која се неретко помиње у њиховој преписци, која је битно утицала на Павића (посве и Маринковића) као истраживача и преводиоца, али и на то да је Павић преминуо у његовом стану.

Писма су датирана на 1954. и 1955. годину када је Боривоје Маринковић био у војсци. Баш у то време, Милорад Павић (1955: 150–153) објавио је свој први чланак о Доситеју Обрадовићу у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор*, под насловом „Књига о Доситеју Џорџа Рапала Нојиса“. Ни Павић, ни Маринковић нису касније прештампали свој први рад о Доситеју. Чланке, студије и ситније прилоге о *српском Сокраћу*, Боривоје Маринковић објединио је књигом *Трагом Доситеја* (2008). Павић је свој рад на Доситеју уобличио у сегментима књига *Језичко памћење и џеснички облик* (1976) и *Историја, сџалеж, сџил: Језичко памћење и џеснички облик II* (1985). У овим њиховим синтезама, међу најранијим радовима о *српском Анахарзису* издвајају се чланци из 1958. године и то чланци штампани у првом броју *Ковчежића. Прилога и трађе о Доситеју и Вуку*. Павићев прилог носи наслов „Два прилога о Доситејевом ‘Собранију’“ (Павић 1958: 130–136), а Маринковићев, који је штампан управо уз Павићев – „Око Доситејеве преписке“ (Маринковић 1958: 136–142).

Није стога искључено да је један од разлога због којих Маринковић није прештампао први рад о Доситеју, управо тај што је симболички желео да обележи заједничке *доситејевске* почетке са Милорадом Павићем. У трагању за још понекиим могућим одговором, наишли смо на Маринковићев

„Доситејев портрет сликара Стефана Суботића из 1801.“ (Маринковић 1972: 134–143), који је хронолошки последњи објављени рад о Доситеју у његовој књизи. Ради се баш о барокном портрету, пронађеном у Централној библиотеци Филозофског факултета у Новом Саду, у издвојеном фонду старих и ретких књига, залепљеном на унутрашњој страни предњих корица, испред насловног листа оригиналног издања Доситејевих *Басана* из 1788. године (уп. Маринковић 2008: 156). Потцртавајући запажања Дејана Медаковића по којима сликар Стефан Суботић није припадао епоси Арсе Теодоровића који је напустио парадну монументалност и идеализовање личности, већ је био укотвљен у период барокне естетике, Боривоје Маринковић је у извесном смислу, можда посредно овим барокним портретом који се нашао и на корицама књиге *Трајом Доситеја*, начинио мали омаж свом негдашњем пријатељу, аутору *Историје српске књижевности барокној доба: XVII и XVIII век* (1970), за кога га везују заједнички књижевни почети.⁴

Леп, пак, пример језичког портретисања Доситеја Обрадовића, научник чије је прегалаштво Радомир В. Ивановић, именовао императивом – *Знањем њрошњив заборава*, приредивши *Изабране радове Боривоја Маринковића* (2013), пружио је ретко зналачки приређеном књигом *Доситеј у њовору и њвору* (1961). Збирка записа и анегдота о Доситеју, илустрована је вињетама из његових оригиналних издања, портретом Арсе Теодоровића и бакрорезом манастира Хопово из 1756. године. Колико је ова књига интригантна и инспиративна сведочи и њена богата и разнородна рецепција: од за данашњег читаоца изненађујућег приказа књиге у листу *Практична жена* (Г. В. 1961: 46), преко надахнутог осврта „Доситеј данас“, у коме је у првом плану Доситејево „срце

⁴ Књига *Трајом Доситеја*, штампана само годину дана пре Павићеве смрти (2009), симболично обележава залог истог *доситејевској* пријатељства, али у некој другој стварности (смрти, књижевности, науци о књижевности). У истом, наиме, броју *Зборника Мајице српске за књижевност и језик*, објављен је некролог Саве Дамјанова (2010: 447–453) писан поводом Павићеве смрти, али и приказ књиге *Трајом Доситеја*, Наде Савковић (2010: 429–432) – „Доситеј за сва времена“.

подобно летњој зори“ (Бандић 1961: 16) и чланка „Једна корисна књига“ где је акценат на Доситејевом „лику без ореола и божанских атрибута“ (Шијаковић 1961: 529), до за приказ преобимног (и минуциозног и малициозног) текста Божидара Ковачека (1961: 591–594), штампаног у *Летњој ису Мајници српске*.⁵

Доситеј у њовору и њвору, међутим, иако посредно, говори и о пријатељству Павића и Маринковића. Као инспирација за наслов, Маринковићу (1961: 11) је послужила књига *Карађорђе у њовору и њвору* (1904), приређивача Милана Ђ. Милићевића. Године 1954. Павић (1954: 10) је објавио своје прве радове, а међу њима и занимљив прилог у *Књижевним новинама* – „Једна заборављена Карађорђева слика“. Карађорђе и Доситеј, разуме се, били су не само савременици, већ је Доситеј био учитељ Карађорђевог сина. Трагајући за Доситејем у „Карађорђевој Србији“, за његовим пребивалиштима и кућама, Маринковић је вешто портретисао „Доситеја и стари Београд“ (1962а: 62–79). Поред осталог, у складу са сопственом методологијом класификовања „релативно поузданих домишљања од неистинитих тврђења, стварности од легенде“ (Маринковић 2008: 183), истакао је постигнућа професора Универзитета у Берклију – Џорџа Рапала Нојиса и историографа Првог српског устанка – Радослава Перовића.

То што помиње Нојиса, дакако, има своје утемељење и у томе што је Павићев први објављени чланак управо о његовој књизи, али то нам указује и на онај сегмент Павићевог рада на истраживању Доситеја, који је Маринковић високо вредновао. Ради се, наиме, о „Делу Доситеја Обрадовића у светској књижевности“ (Павић 1961: 523–530), но не само о овој студији, већ и шире – што симболички стаје управо у овај наслов. Од значаја је запазити да је Боровоје Маринковић само

⁵ Како наводи Лазар Чурчић (2009: 1032) у приказу Маринковићевих књига *Заборављени брајштивеници њо њеру и Трајом Доситеја* (2008), под насловом „Откривени Доситеј и заборављени ствараоци српске књижевности 18. века“, са Боровојем Маринковићем студирали су не само Милорад Павић, већ и Предраг Палавистра и поменути Божидар Ковачек.

овај Павићев рад везан за *српској Сократи* цитирао у својим чланцима о Доситеју.⁶

Нећемо погрешити, ако на основу Павићевог истраживања дела и рецепције дела Доситеја Обрадовића, донесемо закључак по којем је истраживање у знаку „Дела Доситеја Обрадовића у светској књижевности“. „Два прилога о Доситејевом ‘Собранију’“ говоре о Цикинђаловом румунском преводу *Собранија* (Павић 1976: 168–175); „Доситеј код Мађара“ – о раним преводима из Доситеја (*Собранија*) (Павић 1976: 176–184); „Доситеј и херменеутика“ – о наравоученијима уз басне као систематском херменеутичком напору, са којим се упознао кроз сферу утицаја школе чувеног професора Кристијана Волфа (1679–1754) (Павић 1985: 101–104); док „Живот и прикљученија‘ или роман у писмима“ Доситејево дело поставља у контекст како европског романа у писмима (Ричардсон, Русо), тако и егзотике у европској књижевности (Монтескјеових *Персијских писама* (1721)), али и сентименталног романа (Гетеовог *Вершера*) (Павић 1976: 207–240). Студија „Дело Доситеја Обрадовића у светској књижевности“ у извесном је смислу кореспондентна и са осталим Павићевим студијама, али, поред осталог, указује и на грчке преводе (Александра Захаријадеса), те бугарски превод Доситеја (и то жене – Станке Николице). Указано је стога на Доситејеву посредничку улогу између Европе и балканских култура и књижевности, али и на својевремено све атрактивнију Доситејеву аутобиографију на Западу: италијански (1949), француски (1952) и енглески (1953) превод *Живоша и прикљученија*.

Како је ову студију Павић објавио у години јубилеја – 1961. (150 година од Доситејеве смрти), она је за Маринковића била утолико значајнија, будући да је исте године он сам објавио незанемарљив број научних резултата о Доситеју, приредио књигу *Доситеј у говору и швору*, аутографе Доситејевих писама, чак и албум *Доситеј Обрадовић*

⁶ Поред овог чланка, Маринковић (1960: 93–99) је цитирао Павићев „Још један стални прилог проучавању наше књижевне историје“ (1959: 214–216) у раду „О датуму Доситејевог писма Стефану Шупљикцу“ и то у истом контексту помињући Павићевог течу – Ђорђа Живановића.

(1811–1961) и био један од приређивача *Сабраних дела Доситејева Обрадовића*.⁷

Преписка Доситејева била је грађа којој је Маринковић посветио највише истраживачке енергије и савесног рада на архивском и књижевноисторијском плану. Милорад Павић приступао је овој грађи више херменеутички, компаративно и са становишта *актуелизујуће традиције*. У још једном аспекту двојица научника плодно укрштају истраживања – у домену Доситејевих пословица.

Још једном је прича „Анђео с наочарима“ својим речитим *ћушањем* потврдила ово *иалимисесино* преклапање. Један од ликова кога у овој прилици ваља поменути, јесте Јован Мушкатировић, који је битно утицао на Доситејево коришћење пословица (уп. Павић 1983: 541), а у причи за добио следеће одређење: „Јоан од Мушкатирових добијао је све чешће нападе говорења у сентенцијама“ (Павић 2000: 32). Маринковић (2008: 170) је у раду „Пословице у делима Доситеја Обрадовића“, такође, подробно испитавши Доситејеве пословице указао на однос Мушкатировића и Доситеја, на одломак из другог дела *Живота и прикљученија*, одломке писама где се то најбоље види, и начинио драгоцен каталог пословица које се јављају у Доситејевим делима. За Павића (1976: 247) је питање пословице било интересантно и због трагања за Андрићевом теоријом пословице, о чему је сугестивно писао у чланку „Андрић и једна песма из XVIII века“, што би указивало и на шире схваћено питање пословица у српској књижевности, чему би и Павићева белетри-

⁷ Интересантно је да су се *Сабрана дела Доситејева Обрадовића* (1961) својевремено одлично продавала: „У Книну су на примјер, уз прославу годишњице Доситеја Обрадовића продали преко пет стотина примјерака [...] док су досад продана свега два комплета ‘Деоба’ Добрице Ћосића. Доситејева дјела препоручила је прошлост и оживјела их стварност. Она још у своје вријеме нису била тајна са девет печата, а ето ‘Деобе’ Добрице Ћосића, дјело изузетне вриједности остат ће у једном крају, нажалост, за масовног читаоца тајна са девет печата захваљујући високој цијени“ (Милачић 1962: без пагинације).

стика могла допринети, уколико се његове поенте схвате као кончета или као гномски искази⁸.

Једна од поенти приче „Анђеос с наочарима“, коју је изговорио баш Антимос Газис јесте како: „Анђелима наочари не требују“, Јоан од Мушкатирових имао је своју: „Само уживај и трепни на готове очи“, а наратор приче се на крају запитао „јесу ли том лепом, старом господину, том анђелу с наочарима, доиста била потребна сочива? Можда је он зато и носио целога живота наочаре да би тог дана на Атосу могао да каже: – Не знам шта сам видео од онога што сам видео [...] путнички штап или змија“ (Павић 2000: 38–43). Радило се, наиме, о *речишом* одломку из *Живоша и њриклученија* који се нашао на месту Доситејевог *џређушкивања* о свом боравку у Бечу. Описао је долазак на Атос, под Светопавловским манастиром када је ушао у „башчу, услаждавајући се красотом различитих воћних древеса, обременених плодом“ (према: Павић 2000: 42). Тамо му је пажњу привукло *нешџо* што је или раскошно украсен штап или змија.

У овом, да се усудимо да кажемо – *Доситејево врџи*, нашли су се и Милорад Павић и Боривоје Маринковић. Један је можда видео штап, други је видео змију, или су обојица видели и једно и друго, само је питање шта у њиховом контексту⁹ значе штап и змија. Можда се ради о Доситеју као просветитељу (са отвореним *очима ума*), али и Доситеју као сентименталисти, предромантичару (са отвореним *очима срца*, које заједно отварају и барокне – *духовне очи слепој Дигима*).¹⁰ Штап би могла да буде синегодоха за дрво познања добра и зла из рајског врта – за отварање *очију ума*, а змија

⁸ О Павићевим поентама писао је Јован Делић (2010: 21–39) у раду „Прича и поента. О поенти у причама Милорада Павића“. О могућности да се Павићеве поенте схвате као кончета, па и пословице, указала је Јелена Марићевић (2013: 173).

⁹ За Доситеја Обрадовића штап је значио *џушнички шџај* (странствовање), опредељење за Запад и просветитељство, разум и *очи ума* (уп. Павић 2000: 43). „На другој страни тог штапа“ била је Византија, Исток, *очи срца*, не тек предмет, помагало или статусни симбол, већ живи (отровни и лековити) организам – змија.

¹⁰ За Гаврила Стефановића Венцловића воћка (рајска воћка) значила је отварање *духовних очију* (Павић 1965: 438). Воћка расте на дрвету

би била ту да вечно куша и вечно враћа *пријатељство*, и да отвори јабуку срца, макар у *рајском врш*.¹¹ Немати наочаре, значи прихватити и једно и друго, прогледати Доситејевим *духовним очима*, које са барокног портрета на књизи *Трајом Доситеја* као да потврђују речи Антимоса Газиса из Павићеве приче – како „анђелима наочари не требају“.

ЛИТЕРАТУРА:

- Бандић 1961: М. И. Бандић, „Доситеј данас“, Београд: *Полиџика*, LVIII/ 17137 (25. јун 1961), 16.
- Г. В. 1961: G. V, „Borivoje Marinković: 'Dositej u govoru i tvoruu'“, Београд: *Praktična žena*, VI/ 1216 (5. јун 1961), 46.
- Дамјанов 2010: С. Дамјанов, „In memoriam: Откривање прошлости – откровење будућности“, Нови Сад: *Зборник Машице српске за књижевност и језик*, 58/ 2, 447–453.
- Делић 2010: Ј. Делић, „Прича и поента. О поенти у причама Милорада Павића“, у: С. Дамјанов (ред.), *Павићеви њалимисесии*, Бајина Башта: Рачанска баштина, 21–39.
- Ковачек 1961: Б. Ковачек, „Историја југословенске књижевности: 'Доситеј у говору и твору'. Приредио Боривоје Маринковић“, Нови Сад: *Летопис Машице српске*, 137, 387, 6 (јун), 591–594.
- Ивановић 2013: Р. В. Ивановић (прир.), *Знањем прошив заборав*: *Изабрани радови Боривоја Маринковића*, Нови Сад: Филозофски факултет – Змај.

(штапу), а нуди је змија (жив штап, живо дрво), што сугерише да *духовне очи* отварају и *очи ума* и *очи срца*.

¹¹ У причи „Анђео с наочарима“ јавља се руски хрт, који се налази у Секерешевој кући. За Милорада Павића мотив руског хрта незанемарљиво је важан, будући да се може говорити о руском хрту као метафори за барок, спрам чега је вук (кога лове хртови) метафора за просветитељство. Аналогија је изведена по кружном трчању руских хртова који лове вука, чија је линија кретања увек праволинијска (просветитељски линеаризам). Уколико бисмо ову аналогију покушали да применимо и на метафоре штапа и змије, могло би се евентуално говорити о лепом штапу као праволинијском концепту погледа на ствари, а змији (која се увија) као барокном, од које је (као потенцијално опасне) Доситеј симболички побегао на крају Павићеве приче.

- Маринковић 1956: В. Marinković, „Najstariji Dositejev portret“, Sarajevo: *Život*, V, IX/ 11, (novembar), 756–759.
- Маринковић 1958: Б. Маринковић, „Око Доситејеве преписке“, Београд: *Ковчежић. Прилози и траћа о Доситеју и Вуку*, I, 136–142.
- Маринковић 1960: Б. Маринковић, „О датуму Доситејевог писма Стефану Шупљикцу“, Београд: *Ковчежић. Прилози и траћа о Доситеју и Вуку*, III, 93–99.
- Маринковић 1961: Б. Маринковић, „Нови подаци о Доситеју Обрадовићу“, Београд: *Ковчежић. Прилози и траћа о Доситеју и Вуку*, IV, 171–176.
- Маринковић 1961а: Б. Маринковић (прир.), *Доситеј у говору и твору: збирка записа и анегдота*, Београд: Нолит
- Маринковић 1962: Б. Маринковић, „Два Доситејева бечка познатика“, Крушевац: *Багала*, IV/ 42–45, (септембар-децембар), 19–21.
- Маринковић 1962а: В. Marinković, „Dositej i stari Beograd“, Beograd: *Savremenik*, VIII, XVI/ 7 (jul), 62–79.
- Маринковић 1972: Б. Маринковић, „Белешке о Стефану Суботићу“, Нови Сад: *Зборник Машице српске за историју*, V, 134–143.
- Маринковић 1989: Б. Маринковић, „Приступ Доситеју Обрадовићу“, Горњи Милановац: *Венац*, IX/ 172, 2–5.
- Маринковић 2008: Б. Маринковић, *Трајом Доситеја*, Београд: Службени гласник
- Марићевић 2013: Ј. Марићевић, „У барокном огледалу: Црњански – Павић“, Нови Сад: *Летопис Машице српске*, 189, 492, 1–2 (јул-август), 163–176.
- Милачић 1962: В. Милачић, „Тажна са девет печата“, Zagreb: *Vjesnik*, 3. VII 1962, bez paginacije (u dodatku: „Još o plasmanu knjige“).
- Милићевић 1904: М. Ђ. Милићевић, *Карађорђе у говору и твору*, Београд: Државна штампарија краљевине Србије.
- Ненин 2006: М. Ненин, *Стари лисац: присећања и преиштавања: приче и/о Павићу*, Београд: Народна књига – Алфа
- Ненин 2013: М. Ненин, „Химна пријатељству или необична прећуткивања: Писма Милорада Павића Боривоју Маринковићу“, Нови Сад: *Летопис Машице српске*, 189, 492, 4 (октобар), 530–545.
- Павић 1954: М. Павић, „Једна заборављена Карађорђева слика“, Београд: *Књижевне новине*, I/ 26, 10.

- Павић 1955: М. Павић, „Књига о Доситеју Џорџа Рапала Нојиса“, Београд: *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, XXI/ 1–2, 150–153.
- Павић 1958: М. Павић, „Два прилога о Доситејевом ‘Собранију’“, Београд: *Ковчежић. Прилози и траћа о Доситеју и Вуку*, I, 130–136.
- Павић 1959: М. Pavić, „Još jedan stalni prilog proučavanju naše književne istorije“, Sarajevo: *Izraz*, III/ V, 2, 214–216.
- Павић 1961: М. Павић, „Дело Доситеја Обрадовића у светској књижевности“, Београд: *Књижевност*, XVI/ 6 (јун), 523–530.
- Павић 1965: М. Павић, „Гаврил Стефановић Венцловић (II)“, Београд: *Књижевност*, XX/ XL, 5 (мај), 428–443.
- Павић 1970: М. Павић, *Историја српске књижевности барокној доба: XVII и XVIII век*, Београд: Нолит.
- Павић 1973: М. Павић, „Нови подаци о Доситеју. Непознати документи и списи о нашој старијој књижевности у архивима СССР-а, Париза, Беча и других центара“, Београд: *Полишика*, 17. март 1973, 15.
- Павић 1976: М. Павић, *Језичко ђамћење и ђеснички облик*, Нови Сад: Матица српска
- Павић 1983: М. Павић, *Рађање нове српске књижевности*, Београд: СКЗ.
- Павић 1985: М. Павић, *Историја стилез, стил: Језичко ђамћење и ђеснички облик II*, Нови Сад: Матица српска.
- Павић 2000: М. Павић, „Анђео с наочарима“, Јован Зивлак (прир.), *Анђео с наочарима: Панонске лејенде*, Београд: Драганић
- Павић 2005: М. Павић, „Писати у име Оца, у име Сина, или у име Духа братства“, Јелена Павић (прир.), *Роман као држава и групи ојлеги*, Београд: Плато.
- Павић 2010: М. Павић, „Дубровачки фрагменат“, Нови Сад: *Лешојис Мајице српске*, 186, 485, 5 (мај), 878–881.
- Поповић 2002: Р. Поповић, *Живојојис Милорада Павића: Први јисац шрећеј миленија*, Београд: Дерета.
- Савковић 2010: Н. Савковић, „Доситеј за сва времена“, Нови Сад: *Зборник Мајице српске за књижевност и језик*, 58/ 2, 429–432.
- Шијаковић 1961: М. Шијаковић, „Једна корисна књига“, Цетиње: *Стиварање*, XVI/ 6, 528–530.

JELENA Đ. MARIĆEVIĆ

THE PALIMPSEST PORTRAIT OF DOSITEJ OBRADOVIĆ:
BORIVOJE MARINKOVIĆ – MILORAD PAVIĆ

SUMMARY

Dositej Obradovic was great, a common topic of significant literary works – by Borivoje Marinković and Milorad Pavić, who studied together, who were close friends and both explored the old era of Serbian literature. It was obvious that they had a different approach to the literary material, and they were apparently interested in different aspects of the same works. Although their diverse approaches to work by Dositej Obradović, but still a nice example of the construction of one of its specific literary-historical palimpsest portrait, which can be seen from a certain distance in time and by comparative reading of the works of both research scientists. This portrait is also the testimony of one friendship, sign in the name of Dositej Obradović, scientific overlap by generational *brothers*.

Key words: the palimpsest portrait, friendship, Dositej Obradović, Milorad Pavić, Borivoje Marinković